

**РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ «СИРІТСЬКИХ ТВОРІВ»
В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF RELATIONS RELATED
TO THE USE OF “ORPHAN WORKS” IN UKRAINE
AND THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION**

Піхурець О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Литвин С.Й.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та цивільного процесу
Ужгородського національного університету*

У статті зроблено спробу віднайти оптимальний і справедливий механізм правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням «сирітських творів». Проаналізовано міжнародний і вітчизняний правовий досвід у встановленні відповідного рівня пошуку правоволодільців авторських творів, та сформульовано перспективні напрями вдосконалення законодавства в цій сфері.

Ключові слова: авторське право, твір, автор, правоволоділець, «сирітський твір», належний пошук.

В этой статье сделана попытка найти оптимальный и справедливый механизм правового регулирования отношений по использованию «сиротских произведений». Проанализирован международный и отечественный правовой опыт относительно установления соответствующего уровня поиска правовладельцев авторских произведений, и сформулированы перспективные направления усовершенствования законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: авторское право, произведение, автор, правовладелец, «сиротское произведение», надлежащий поиск.

This article attempts to find an optimal and fair mechanism for the legal regulation of relations on the use of «orphan works». The analysis of international and domestic legal experience regarding the establishment of an appropriate level of search for copyright holders of copyright works and formulated promising areas for improving legislation in this area.

Key words: copyright, works, author, rightholder, orphan works, diligent search.

Постановка проблеми. Необхідність реформи системи авторського права як на національному, так і на міжнародному рівні назріла давно. Глобалізація та інформатизація суспільства породжує дедалі більше проблем у сфері правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням авторських творів. Розвиток новітніх цифрових технологій надав легкий доступ до творів та значно спростив їх поширення у цифровій формі за допомогою мережі Інтернет.

Простота копіювання і передачі інформації, анонімність учасників в інформаційному обміні за допомогою мережі Інтернет поставили надзвичайно складні питання перед наукою, законотворчою та судовою практикою, відповіді на які не знайдено дотепер. У результаті правове регулювання відносин, пов'язаних із використанням творів у мережі Інтернет, істотно відстає від рівня розвитку цифрових і комп'ютерно-мережевих технологій на сучасному етапі. Іншим фактором, який варто враховувати є надпровідність мережі Інтернет. Необмежене копіювання є базовим принципом існування глобальної мережі, яка забезпечує безперебійну систему обміну (копіювання) інформацією навіть у будь-яких умовах. Однак законодавство і правоволодільці не бажають помічати об'єктивних реалій. Ще півстоліття

тому створити копію твору було практично неможливо за межами професійної індустрії. Копіювання цифрового контенту не є складним. Крім того, копіювання є практично непомітною і повсякденною практикою для сотень мільйонів користувачів комп'ютерів та мережі Інтернет. Навпаки, обмеження копіювання – це вкрай складне і дороге завдання, що вимагає громіздких систем управління цифровими правами (digital rights management). І платять за це не поширювачі контенту, а користувачі. Раніше на боці монополії інформаційних посередників стояли закони природи, тепер закони фізики не захищають видавців. Створити матеріальну копію складно, а копію цифрову – ні.

Невід'ємною частиною проблеми ідентифікації творів у мережі Інтернет або серед тих, що перейшли у суспільне надбання, є питання про «сирітські» твори – твори, авторів, спадкоємців або інших правоволодільців яких фізично неможливо знайти, а значить, і немає можливості прийняти однозначне рішення про те, чи перейшли ці твори в суспільне надбання. Чималий обсяг авторських творів перебуває у свого роду «сірій зоні», породженій сучасною системою авторського права. Без дозволу автора твір використовувати не можна, а за відсутності автора

такий дозвіл отримати практично неможливо. Відповідно, породжується правова невизначеність, яка здебільшого є несприятливою як для користувача, так і для правоволодільця та не відповідає суспільним інтересам, оскільки блокує ініціативи зі створення похідних творів, використання сирітських творів у наукових дослідженнях, освіті тощо. Фактичне використання таких творів, які мають значну цінність, як комерційну, так і культурну, стає неможливим.

Відсоток сирітських творів в Україні вкрай високий. За різними оцінками, до 75% фондів найбільших світових бібліотек – саме такі «сирітські» твори [1]. За підрахунками американських бібліотекарів, близько 70% книг, що вийшли в ХХ ст., і більше 90% фотографій можна віднести саме до таких «сирітських» творів. Технічно ці твори можуть бути повернуті в культурний обіг шляхом оцифровки. Для цього не потрібно великих витрат. Однак авторське законодавство не дає змоги цього зробити, адже завжди залишається ймовірність раптової появи «втраченого» автора. До того ж, належне законодавче регулювання повністю відсутнє. Наявні нормативно-правові акти, які прямо або опосередковано стосуються авторського права, не повною мірою регулюють відносини в цій сфері та не відповідають потребам сьогодення. І, як наслідок, не можуть відповідним чином захистити як права автора, так і інтереси суспільства, що і зумовлює актуальність та новизну цього дослідження.

Стан опрацювання проблематики свідчить про те, що питання, пов'язані з вільним використанням творів, у різних аспектах досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких: Д. Вінник, Є. Войніканіс, Е. Гаврілов, В. Дроб'язко, О. Сергеев, В. Калятин, Ю. Капіца, Т. Коваленко, Д. Ліпчик, Є. Леанович, В. Троцька. Однак тема, пов'язана з використанням «сирітських творів», досліджувалась фрагментарно та потребує подальшого розкриття.

Мета статті полягає у віднайденні оптимальної і справедливої, з точки зору всіх зацікавлених сторін, стратегії у вирішенні зазначеного проблемного питання. Також розглянути і проаналізувати міжнародний і вітчизняний правовий досвід у встановленні відповідного рівня пошуку правоволодільців авторських творів і, зважаючи на них, сформулювати деякі перспективні напрями вдосконалення законодавства в даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Основними принципами авторського-правової охорони творів і, відповідно, їх використання, є: виключна можливість правоволодільця на свій розсуд дозволяти або забороняти іншим особам використовувати власний твір; відсутність заборони не є згодою (дозволом) правоволодільця на використання твору; використання авторського твору без згоди (дозволу) правоволодільця є неправомірним. Проте субінститут авторського права все виразніше демонструє ознаки глибокої кризи. Чимало фахівців у різних галузях чекають, що на зміну йому має прийти інший, більш досконалий механізм, який забезпечить авторам не

тільки справедливий дохід, а й значно більшу свободу творчості.

Разом із тим використання авторських творів перебуває під впливом безлічі різних обставин як об'єктивних, так і суб'єктивних. Суспільні відносини перебувають у постійній динаміці, вони безупинно розвиваються і змінюються, відповідно, спричиняють дедалі більше пробілів у праві. Нинішня система авторського права, заснована на Бернській конвенції й закріплена безліччю додаткових міжнародних угод, у дійсності не є «збалансованою», оскільки опікується інтересами тільки однієї сторони – правоволодільців. Інтереси суспільства передбачені нею тільки в рамках виключень, вилучень, окремих випадків тощо. У суспільства, незважаючи на численні декларації, немає жодного права – тільки обов'язок платити, а користуватися безплатно – лише у певних випадках, де більшість із них покривається не занадто ефективною й корупційною системою колективного управління авторськими правами.

Водночас інформаційне суспільство висуває до законодавства про авторське право нові вимоги. Вільна публікація контенту в мережі Інтернет в десятки разів збільшує кількість творів, щодо яких майже неможливо або реально не можливо встановити авторство або це потребує непропорційно великих зусиль та витрат. Такі твори варто визнати «сирітськими». Вільний доступ до більшості творів у мережі Інтернет, «піратське» копіювання творів із ліцензованим доступом, а також поширення пірингових мереж і торрент-трекерів відіграють у цьому процесі не останню роль. Нинішній режим авторського права перешкоджає вільному обігу «сирітських» творів (orphan works).

Сирітські твори (володільці прав на які не встановлені або не виявлені), як й інші результати інтелектуальної, творчої діяльності, мають важливе культурне та освітнє значення. Точну кількість таких творів підрахувати неможливо, але в будь-якому разі вона досить велика. Можливість використовувати їх в суспільних інтересах вкрай необхідна, але без згоди правоволодільців майже будь-яке використання є незаконним.

Сирітські твори – це авторські результати інтелектуальної, творчої діяльності (книги, фотографії, фільми, музика тощо), щодо яких не може бути встановлено правоволодільця або відсутня можливість його встановлення. Відповідно до ст. 2 Директиви Європейського Парламенту та Ради від 25.10.2012 р. 2012/28/EU «Про певні випадки дозволеного використання сирітських творів», сирітським твором (orphan works) є твір або фонограма, якщо жоден володільць прав на такий твір або фонограму не встановлений або, якщо один або кілька з них встановлені, жоден з них не може бути виявлений, незважаючи на проведення належного пошуку правоволодільця, який був здійснений і зафіксований [2].

При цьому щодо таких творів, ймовірно, не сплинув термін дії авторсько-правової охорони. Такі твори не можна публікувати від свого імені, і доступ

до них має здійснюватись лише в бібліотеках, архівах або приватних колекціях. Чинне законодавство більшості країн світу вимагає отримання ліцензії – дозволу праволодільця (автора, видавця, організації мовлення тощо) на копіювання твору та його публікацію у друкованому або цифровому вигляді.

Правове протиріччя полягає в тому, що **сирітські** твори технічно неможливо використовувати на законних підставах. Особа, що використовує сирітський твір без згоди володільця авторських прав, свідомо йде на ризик, пов'язаний із його ймовірною появою і зверненням до суду за фактом порушення авторських прав (з усіма наслідками, що випливають). А якщо праволодільця не може дати такого дозволу, оскільки невідомо, чи живий він?

Основним чинником, що сприяє появі сирітських творів, є втрата інформації про автора не з волі самого автора. Наприклад, твір був випущений давно і існує в єдиному екземплярі, а інформація про автора зникла у зв'язку з пошкодженням чи неправильним зберіганням. Або твір скопійовано (повністю чи частково) без вказівки автора, а оригінал втрачено, особливо коли копіювання творів відбувається в мережі Інтернет. Не секрет, що вартість пошуку праволодільця може бути високою. Оскільки потенційні користувачі розсіяні майже по всьому світу, пошук праволодільців, наприклад, в Індії, Європі або Південній Америці може виявитися досить складною справою.

Відсутність в авторському праві формальних процедур щодо виникнення прав на твір також сприяє виникненню проблеми сирітських творів. Бернська конвенція 1886 р. та Міжнародний договір з авторського права 1996 р. забороняє будь-які формальності для виникнення авторсько-правової охорони творів. Відсутність формальностей означає, що автор не має реєструвати або формально сповіщати будь-кого про власне авторство. Захист автоматично виникає в момент, коли твір «зафіксовано» в тій чи іншій об'єктивній формі, достатній для сприйняття. Все це означає, що тягар пошуку праволодільця повністю лежить на користувачеві даного результату інтелектуальної, творчої діяльності. Оскільки не існує формального або централізованого способу перевірки прав на володіння, пошук може виявитися неможливим, особливо щодо міжнародних творів. Цей фактор може лякати користувачів, таких як бібліотеки, стосовно забезпечення доступності творів для суспільства, а для авторів виявитися суттєвою перешкодою використання такого твору у власній творчій праці, наприклад, включення фотографій у нову книгу або уривків зі старих фільмів в документальну стрічку тощо.

Ще одним чинником можна вважати безвідповідальне ставлення авторів до власних прав. Байдушність, що виявляється авторами до результатів своєї творчої праці, має негативні наслідки для користувачів і вільного, правомірного обігу результатів інтелектуальної, творчої діяльності загалом. Користувач піддається надмірному ризику стати правопорушником, якщо не вживе заходів для пошуку автора, однак

автору захист його авторських прав може бути нецікавий із різних обставин. А такі установи, як бібліотеки, не можуть їх використовувати, – навіть на платній основі. Ці твори можуть бути забуті, оскільки не приносять праволодільцю жодного доходу.

Іншим чинником появи «сирітських творів» є той випадок, коли твір стає результатом творчої праці значної кількості авторів, які не знають один про одного. Так, автори незалежно один від одного копіюють чужі твори повністю або частково, змінюють їх форму і зміст на свій розсуд, поєднують їх, отримуючи новий твір. Саме так створюється Вікіпедія, програмне забезпечення з відкритим висхідним кодом, так пишуться мільйони записів у блогах і соціальних мережах. За таких умов важко не тільки дізнатися ім'я або псевдонім всіх авторів, але навіть встановити чіткі критерії авторства кожного з таких співавторів.

Також сприяє виникненню проблеми «сирітських творів» і занадто довгий строк охорони авторських прав із постійним його подовженням. Навіть через 10 років після смерті автора є проблемою знайти його спадкоємців, не кажучи вже про те, щоб можна було в розумний строк встановити праволодільців творів авторів, які померли 50–60 років тому. Якщо вже права живих і відомих авторів часто неможливо захистити, що сказати про права тих, хто невідомий або помер, не залишивши спадкоємців або спадкоємці невідомі? У результаті матеріальні екземпляри творів обмежені доступними тільки в книгозбірниках великих бібліотек (музеїв), тобто фактично вони перебувають поза доступом для видавців і більшості потенційних користувачів, за рамками можливості надання доступу до цієї інформації через мережу Інтернет. Причому навіть їх масова оцифровка нічого не змінює, з точки зору їх реальної недоступності.

З огляду на це можливості користувачів інтернету з розміщення результатів творчої діяльності та обміну ними вступають у протиріччя із законодавчими вимогами. Необхідність розвитку нових підходів, що забезпечать знаходження розумного балансу інтересів між праволодільцями, користувачами та особами, які отримують доступ до творів, розміщених на мережевих ресурсах.

Розроблення схеми легального використання творів-сиріт є одним із пріоритетних завдань урядів країн ЄС у сфері права інтелектуальної власності. У 2013 р. Великобританія стала першою країною світу, де дозволили комерційне та некомерційне використання сирітських творів за умови сумлінного проведення заходів щодо встановлення праволодільця і виплати фінансового (згідно з Enterprise and Regulatory Reform Act 2013) [3]. Отже, на території Великобританії можна отримати ліцензію на використання «сирітського» твору, безперешкодно використовувати його. Не є порушенням використання «сирітського» твору, якщо в результаті «належного пошуку» неможливо виявити ідентичність автора, або коли строк дії авторських прав закінчився, або автор помер 70 чи більше років тому. Ці правила, однак, стосуються невеликої частини «сирітських»

творів, тобто більш старих творів, правоволодільців яких неможливо знайти. Проте в британському законодавстві відсутні критерії визначення «належного пошуку» [4].

Якщо ж автор твору все ж знайшовся, він може подати скаргу до органу, що веде Реєстр «сирітських» творів для того, щоб або не дозволити зареєструвати твір як сирітський та видати на нього ліцензію, якщо такий дозвіл ще не був надано, або отримати фінансовий збір, що було сплачено користувачем.

У Канаді Рада з авторських прав (Copyright Board) може надати невиключні ліцензії з метою використання опублікованих творів, правоволодільців яких не виявлено. Будь-яка особа, звертаючись за такою ліцензією, має надати докази на підтвердження проведення «належного пошуку» правоволодільця. Якщо Рада приймає рішення щодо проведення «належного пошуку» та вчинених «розумних і достатніх» заходів, та встановлює термін і оплату за користування «сирітським» твором. За користування «сирітським» твором сплачуються збори, що вносяться до відповідної організації колективного управління авторськими правами, якщо правоволодільць не виявиться протягом 5 років [4].

У США Офіс авторського права (Copyright Office) в 2006 р. надав звіт щодо «сирітських» творів, де рекомендується, щоб потенційні користувачі «сирітських» творів провели б «достатньо старанний» пошук із метою знайти правоволодільця твору. Якщо «сирітський» твір проходить повторне видання (наприклад, оцифровку) і при цьому з'являються правоволодільці твору, що вимагають оплату за використання, їм належить «розумна» компенсація за використання, але не компенсація за порушення авторських прав. Тобто і в США, за певних умов, не є порушенням використання «сирітських» творів [4].

На рівні ЄС найбільш значущим документом останнього часу стала Директива Ради ЄС 2012/28/EU щодо деяких випадків можливого використання сирітських творів [2], що запровадила рамкові умови для зміни законодавства в країнах ЄС. Згідно з Директивою, право поширення «сирітських» творів мають виключно некомерційні навчальні заклади, культурні заклади, музеї, архіви, бібліотеки, організації мовлення після спроби знайти володільця майнових авторських прав. Доступ при цьому може здійснюватися лише в електронній формі. Директива встановлює межі і принципи для розроблення і прийняття законів окремими країнами-членами Євросоюзу.

Ключові пункти директиви – (1) процедура належного і ретельного пошуку правоволодільців, проходження якої обов'язкове для отримання дозволу на використання твору, визнаного за результатами пошуку «сирітським», і (2) обмеження використання таких творів культурними інститутами (бібліотеками, музеями тощо) і некомерційної культурною індустрією. Звісно ж, такі принципи формування правового поля для використання «сирітських» творів серйозно обмежать корисність і значимість цієї ініціативи: масштабна оцифровка колекцій створених в Євросоюзі бібліотек, музеїв, архівів, освітніх

установ, кінофондів і організацій суспільного мовлення здійснюватиметься з метою створення цифрових бібліотек, сприятиме збереженню та поширенню культурної, історичної спадщини країн ЄС.

Унаслідок чого буде забезпечено вільний доступ громадян ЄС до знань та інновацій, що є одним із пріоритетних напрямів програми «Європа 2020: стратегія інтелектуального, стійкого і всеосяжного зростання». Директивою 2012/28/EU створюється правова основа легалізації і спрощення оцифровки і поширення сирітських творів, уніфіковано процедуру з визнання твору «сирітським» у різних країнах-членах, передбачається можливість створення інфраструктури транскордонного доступу до культурного контенту на території ЄС, та чітко визначено випадки дозволеного використання «сирітських» творів на внутрішньому ринку Європи. Прийняття даної Директиви 2012/28/EU є важливим кроком щодо недопущення появи творів-сиріт у майбутньому, оскільки встановлює чітку процедуру реєстрації авторських прав із відповідним контролем за їх дотриманням.

Очевидно, що і Україні не варто відставати в цьому плані від розпочатої реформи авторського права. Відповідно, на національному рівні варто розробити та прийняти спеціальне законодавство, що відповідним чином врегулює правовідносини у зазначеній сфері. Якщо ми ще прагнемо бути в європейській спільноті, законодавцям доведеться визначити правовий режим «сирітських» творів і порядок їх легалізації та використання.

Найбільш оптимальною з точки зору збереження прав володільців «сирітських» творів, які можуть виявитися вже після легалізації їх творів, варто вважати концепцію, засновану на наданні таким творам особливого статусу «сирітських» на умовах «умовної» відкритої ліцензії відповідно до цивільного законодавства України. Крім того, з огляду на міркування максимально ефективного використання «сирітських творів», експерти рекомендують проведення процедури «опт-аут» (opt-out), яка передбачає включення в проміжний Реєстр творів-кандидатів на статус «сирітських» всіх творів, опублікованих не пізніше 5–10 років від дати формування Реєстру, і негайне видалення з проміжного (а потім і сформованого) Реєстру всіх творів на вимогу правоволодільців. Така процедура жодним чином не обмежує права реальних правоволодільців, однак дасть змогу легалізувати максимально велику кількість творів, що перебувають у «сірій зоні».

Внесення інформації про «сирітські твори» до Реєстру передбачає, крім «належного пошуку», режим очікування у 6 місяців, протягом яких правоволодільць може ідентифікувати себе шляхом направлення обґрунтованої заяви на адресу відповідного органу виконавчої влади, що веде Реєстр. У разі, якщо такий правоволодільць не ідентифікує себе, такий твір визнається «сирітським», його використання дозволяється на умовах відкритої ліцензії відповідно до законодавства України і він стає вільно доступним. Піврічний мораторій не обмежує

прав правоволодільця, який може заявити про них і після цього терміну, проте він має подати заяву з додатковим обґрунтуванням власних прав на відповідні авторські твори і вимагати виключення зазначеного твору з Реєстру.

Отже, у законопроекті варто передбачити Реєстр творів, що визнані «сирітськими». Створення в Україні Реєстру сирітських творів є, на наш погляд, дуже важливим і рішучим кроком на шляху до реалізації належного правового механізму щодо встановлення правового режиму «сирітських» творів. Такий Реєстр має існувати в режимі відкритого доступу. Створення Реєстру «сирітських» творів, незважаючи на всі складнощі, – завдання цілком реальне, як мінімум, щодо літературних і наукових, тобто текстових, творів.

Також варто дати коректне юридичне визначення «сирітських» творів, де сирітськими є твори, правоволодільців яких не вдалося встановити або відсутні відомості про місце перебування правоволодільців, незважаючи на проведення належного пошуку, тобто розумних і достатніх заходів щодо встановлення правоволодільців творів. Відомості про такі твори та їх перелік вносяться в Реєстр, порядок ведення якого встановлюється постановою Кабінету Міністрів України.

Зважаючи на порівняльно-правовий аналіз поняття «належний пошук» (*diligent search*) правоволодільців творів та «розумних і достатніх заходів» щодо встановлення правоволодільців творів», що вносяться в Реєстр, вважаємо, що необхідно встановити порядок і критерії проведення «належного пошуку», хто саме має проводити «належний пошук». Варто також чітко сформулювати перелік «розумних і достатніх заходів» щодо встановлення правоволодільців творів, що вносяться в Реєстр. Однак категорія «розумність» є більш вузькою щодо категорії «добросовісність» і є такою, що заснована на «добросовісності» як балансі власних і чужих інтересів, тобто усвідомлення суб'єктом власної поведінки, та припускає наявність відповідного досвіду. Втім, «належний пошук» правоволодільців творів та «розумні і достатні заходи щодо встановлення правоволодільців творів» мають бути проведені до використання творів із можливим правовим режимом як «сирітських».

Під час здійснення пошуку правоволодільців сирітських творів принцип розумності і добросовісності означає міру можливої поведінки суб'єкта пошуку. Поняття «належний пошук» і «достатність заходів», на наш погляд, чітко визначені межами необхідної поведінки суб'єкта пошуку і встановлюються в ст. 3 Директиви 2012/28/ЄС. Джерела «належного пошуку» є одними з ключових підстав пошуку правоволодільців творів та основою для визнання його добросовісним і правильно виконаним. Правила, встановлені в ст. 3 Директиви 2012/28/ЄС та додатку, детально регламентують процес «належного пошуку» та дають перелік джерел, що підлягають обов'язковому включенню до національних законодавств країн ЄС. У будь-якому разі «належний пошук» має здійснюватися сумлінно щодо кож-

ного твору шляхом використання джерел інформації, що відповідають певному виду твору. Додаток містить перелік цих джерел: бібліотечні каталоги, бази даних і реєстри, зокрема матеріали і дані організацій із колективного управління, асоціацій авторів і видавців. Орієнтиром для пошуку є унікальні номери, що привласнюються екземплярам творів національними агентствами відповідно до системи міжнародних стандартів: ISBN і ISSN (International Standard Book Number, International Standard Serial Number – книжкові та періодичні видання літературних творів), ISAN (International Standard Audiovisual Number – аудіовізуальні твори), ISWC (International Standard Music Work Code – музичні твори).

Відповідно до ст. 3.2 Директиви 2012/28, країни-члени самостійно мають визначити джерела «належного пошуку». Разом з тим у положеннях Директиви 2012/28 передбачається, що ключову роль у його здійсненні покликано зіграти мультиджерельні бази, міжнародні. Однією з них є ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works), яка створена з метою вирішення проблеми, пов'язаної з «сирітськими» творами, та полегшення пошуку авторсько-правової інформації про оцифровані твори. [5]. База ARROW є складовою частиною процесу формування інтегрованого культурного простору Європи і тісно пов'язана з міжнародним проектом Europeana, який передбачає створення широкої оцифрованої колекції книг, картин, фільмів, музейних експонатів, архівних документів [6]. Нині Europeana забезпечує доступ до 15 млн всесвітньо-відомих шедеврів (картини, музичні твори, тощо) від 1 500 контент-провайдерів. В ARROW зібрана максимально повна інформація про наявність чи відсутність правоволодільців творів та про правовий режим оцифрованих творів.

За ст. 3.3 Директиви 2012/28, «належний пошук» має бути здійснений у країні-члені ЄС, де вперше було опубліковано твір, за винятком кінематографічних та аудіовізуальних творів (для них пошук має бути здійснений за місцем знаходження або проживання продюсера). Не менш вагомою обставиною, на яку варто зважати, є механізм обліку дій, необхідних для виконання «належного пошуку».

Згідно з п. 5 ст. Директиви 2012/28/ЄС, держави-члени ЄС мають забезпечити ведення запису організаціями, визначеними у ст. 1(1), про виконаний ними «належний пошук» і надати уповноваженим національним органам відповідну інформацію. Разом із тим країни-члени ЄС мають вжити необхідних заходів щодо забезпечення фіксації результатів проведення «належного пошуку» в єдиній загальнодоступній базі даних, що працює онлайн.

Варто також у законопроекті передбачити і виплату правоволодільцю справедливої винагороди за користування «сирітським» твором, оскільки відсутність справедливої винагороди є грубим порушенням основоположних норм авторського права і суперечить правовій природі виключного права.

Висновки. Національне українське законодавство у сфері авторського права не може розвиватись

без визнання міжнародних стандартів, важливість яких зростає внаслідок виникнення нових технологій, що знищують будь-які національні кордони під час використання результатів творчості. Заради досягнення цієї мети необхідно звернутися до законодавства і правозастосовчої практики провідних країн світу, проаналізувати й адаптувати досвід відповідно до української правової дійсності, що неможливо зробити без участі і консультацій із представниками правоволодільців і потенційних користувачів, на права і обов'язки яких вплинуть відповідні зміни в законодавстві. Результатом комплексної роботи з регламентації правового режиму сирітських творів має з'явитися таке правове регулювання, яке б мінімізувало можливість зловживання правом і максимально відповідало інтересам як правоволодільців, так і користувачів, а також суспільним інтересам загалом.

Так, необхідно створити уніфіковані стандарти обліку (реєстр), оцифровки і легального використання подібної інформації, зокрема, «сирітських» творів. Варто прийняти відповідне законодавство, що регулюватиме обіг «сирітських» творів у світлі останніх правових нововведень і розвитку науково-технічного прогресу. Варто визначити вимоги до

творів, яким, можливо, буде надано правовий режим «сирітські», сформулювати категорії користувачів і варіанти використання таких творів, встановити, хто і в якому порядку має здійснити належний пошук. Далі необхідно законодавчо обмежити межі використання сирітських творів, визначити, коли і в якій формі має бути встановлено винагороду правоволодільцям «сирітських творів», по закінченню якого часу правоволоділець втрачає право на отримання винагороди, які негативні наслідки для учасників правовідносин тягне визнання твору сирітським всупереч волі правоволодільця і подальше його виключення з Реєстру.

Узагальнюючи вищесказане, аналіз правового режиму «сирітських» творів виявляє більше питань, ніж відповідей через те, що цей інститут не цілком вписується в систему права інтелектуальної власності. Однак необхідність усунення існуючого пробілу в праві є очевидною. При цьому результатом комплексної роботи з регламентації правового режиму «сирітських» творів має з'явитися таке правове регулювання, яке б мінімізувало можливість зловживання правом і максимально відповідало інтересам як правоволодільців, так і користувачів, а також суспільним інтересам загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Левова И.Ю., Винник Д. В. Моисеева А. Ю. Сиротские произведения в России: статус, пути решения проблемы / И.Ю. Левова, Д.В. Винник, А.Ю. Моисеева. – М.: Ассоциация интернет-издателей, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.webpublishers.ru/?p=339>.
2. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF>.
3. Impact assessment opinion: Orphan Works [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/347587/RPC11-BIS-1063_4_Orphan_works_IPO_-_consultation_stage_1A_-_opinion.pdf.
4. Handbook on Copyright and Related Issues for Libraries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eifl.net/sites/default/files/resources/201409/handbook_rus_05.pdf
5. Presenting the ARROW system [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arrow-net.eu/presenting-arrow-system>.
6. Europeana [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europeana.eu/portal>.